

GAZELDE İKİLEME REDİF VE İKİLEME KAFİYE

Yaşar AYDEMİR - Halil ÇELTİK*

Şâirân her gece bir mâh için âh eyler imiş

Şükrüllillâh ki yoktur benim âhım mâhım

ÖZET

Divan şairleri, kafiyeyi şiirin vazgeçilmez unsuru olarak kabul etmişlerdir. Hatta sadece kafiye ile yetinmemiş, buna ek olarak redifi de bol bol kullanmışlardır. Bu kullanımlardan birisi de, kafiye ve redifin ikileme veya yinelemeden oluştuğu örneklerdir.

Burada, kafiye ve redifi ikilemeden oluşan şiirler üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kafiye, redif, ikileme, tekrar, gazel

REPEATED RHYME AND REPEATED REDIF IN GAZELS

ABSTRACT

Meter and rhyme are indispensable elements for Classical Turkish poem. Usually rhyme together with redif (repeated voice/ word after the rhyme) is used in Classical Turkish poem. One of the way of using rhyme and redif is "repeated rhyme and repeated redif" in poem.

In this paper, "repeated rhyme and repeated redif" was studied.

Key Words: Rhyme, redif, repetition, gazel

---

* Gazi Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyeleri (vasaraydemir@yahoo.com, halilceltik@yahoo.com)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Giriş

Divan şiirinin ağırlık merkezini oluşturan nazım şekli gazeldir. Dolayısıyla divan şairleri bütün hüner ve sanatlarını gazel üzerinde ortaya koyarlar. Şairler, şiirlerinde zengin bir âhenk sağlamak ve konu bütünlüğü oluşturmak için genellikle redifli gazelleri tercih ederler.

En basit, en temel, en yaygın tanımıyla kafiye, en az iki mısra sonundaki ses benzerliği; redif de genellikle kafiyeden sonra yer alan ses tekrarıdır (Muallim Naci 2004: 65-78, Tahirü'l-mevlevî 1973: 77-83, "Kafiye" 1982: 88-99, "Redif" 1990: 301-302).

Gazeller incelendiği zaman, şairlerin çok çeşitli redif ve kafiye kullandıklarına başvurdukları görülür. Bu değişik kafiye uygulamalarından birisi de kafiye veya redifin ikilemelerden meydana geldiği örneklerdir.

İkileme, anlamı kuvvetlendirmek amacıyla kullanılan bir söz sanatıdır (Coşkun 2007: 249-275). Aynı kelimenin aynen veya zıt anlamlı olarak ya da eş anlamlı veya m'li biçimlerde tekrarı; şiire zengin bir ses, ritim ve âhenk katar; manayı pekiştirip ses-anlam bütünlüğü oluşturur (Macit 1996: 42-43).

Şiirde ikileme, mısra başında (Mısra başında ikilemeler bulunan dört gazel yayımlanmıştır. Bkz. Ünver 1988: 291-297), ortasında veya redif olarak sonunda yer alabilir. Cem Dilçin, ikilemelerin mısra içinde buldukları yere göre ayrıntılı bir tasnifini yapmıştır (Dilçin 1995: 157-202). İkileme, genel olarak aynen ikileme, eş anlamlı ikileme, zıt anlamlı ikileme ve ekli/ilâveli ikileme olmak üzere dört ana başlık altında incelenir (Hatipoğlu 1981).

Yazımızda kafiye ve/veya redifi ikilemeden oluşan gazeller üzerinde durulmuştur. Bir söz sanatı olarak kafiye ve redif dışında kullanılan ikilemeler ele alınmamıştır. İkileme, kafiye ve redif yanında âhenk unsuru olarak hemen her nazım biçiminde karşımıza çıkabilen bir kullanımdır. Ancak yazının hacmi dikkate alınarak, bentleri gazel gibi kafiyeli bir terci-bent dışında, örneklerin hepsi gazellerden seçilmiş; diğer nazım biçimleri incelemeye dahil edilmemiştir.

1. Redif ve Kafiyede İkileme

1.1. Aynen İkileme

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Aynı kelimenin tekrarından oluşan ikilemeler; kelimenin yalın hâlde tekrarı, iki kelime arasına ekler girmesi veya bir kelimenin son hecesinin ayrı bir sözcük gibi tekrarı vb. olmak üzere, şiirde kafiye ve redif olarak değişik biçimlerde karşımıza çıkar.

1.1.1. Redifte Aynen İkileme

Redifi ikilemeden oluşan şiirlerde karşılaştığımız ve en yaygın olarak görülen ikileme çeşidi, aynı kelimenin yalın biçimde arka arkaya tekrarından ibarettir. Divan şiirinde bu tür ikileme redifle yazılmış çok sayıda örnek vardır. Necâfî Bey'in divanında yer alan ve birinin metnini aşağıda verdiğimiz iki adet "döne döne" redifli gazel, ikileme redifin en meşhur örneklerindedir (Değerlendirme ve nazireleri için bkz. Horata 1998: 44-66).

Bu tür ikileme redifle, her bir beyitte işlenen farklı hayal ve düşünceler pekiştirilir ve şiir genelinde anlamca bir bütünlük sağlanmaya çalışılır. Necâfî Bey, her beyitte ele aldığı konunun tekrar tekrar, sürekli, hiç durmadan meydana geldiğini ifade eder. Bunun yanında redif ikilemeden oluştuğu için beyitlerde de genellikle buna paralel olarak can-ser, zevk-şevk, ay-gün gibi ikili kavramlara yer verir. Ayrıca, her beyit ayrı bir düşünce etrafında şekillense bile, rediften dolayı beyitler arasında az veya çok bir anlam bütünlüğü de sağlar; en azından döne döne, tekrar tekrar gerçekleşen farklı hususları, aynı redif etrafında bir arada verir:

Çıkalı göklere âhum şereri *döne döne*

Yandı kandîl-i sipihrûn ciğeri *döne döne*

Ayağı yer mi basar zülfüne ber-dâr olanun

Zevk ü şevk ile virür cân u seri *döne döne*

Şâm-ı zülfünle gönül Mısır harâb oldu diyü

Sana iletirdi kebûter haberi *döne döne*

Sen durup raks idesün karşuna ben boynum eğem

İne zülfün kuca sen sîm-beri *döne döne*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Ka'be olmasa kapun ay ile gün leyl ü nehâr
Eylemezlerdi tavâf ol güzeri *döne döne*

Sen olasun diyü yer yer asılıp âyîneler
Gelene gidene eyler nazarı *döne döne*

Ey Necâtî yaraşır mutribi şeh meclisinin
Raks urup okıya bu şî'r-i teri *döne döne*
(Tarlan 1992: 360/472)

Divan şiirinde sesi en iyi kullanan şairlerimizden Bâkî'nin gazelindeki redif, "*semt semt*" ikilemesidir. Bâkî de Necatî Bey gibi bazı beyitlerde ikileme redife paralel olarak "*bâğ u râğ, cüst ü cû, cavk cavk, yer yer, fitne ve âşûb u gavgâ, sû be-sû*" gibi ikilemelere de yer vermiştir. Bu ikilemelerle redifteki ikileme, şiirin âhenk ve ses değeriyle birlikte anlamını da güçlendirmiştir:

Lâle-hadler kıldılar gül-geşt-i sahrâ *semt semt*
Bâğ u râğı gezdiler idüp temâşâ *semt semt*

Âşık-ı dîdâr-ı pâkündür meğer kim cûylar
Cüst ü cû eyler seni ey serv-i bâlâ *semt semt*

Leşger-i gam geldi dil şehrine kondı *cavk cavk*
Kopdı *yir yir* fitne vü âşûb u gavgâ *semt semt*

Giryeden cûy-ı şirişküm *sû-be-sû* oldu revân
Yine Kulzüm gibi cûş itdi bu deryâ *semt semt*

Bir kadem bas lutf ile gel gülşene ey serv-kad
Bileler eksiklüğün her serv-i bâlâ *semt semt*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Şîr-i Bâkî seb'a-i iklîme oldukça revân
Okınursa yiridür bu nazm-ı garrâ *semt semt*
(Küçük 1995: 115/23)

Aynı kelimenin yalın biçimde tekrarıyla oluşan redif örneklerini arttırmak mümkündür.

Aşağıdaki şiirin redifi de ikilemedir. Ancak bu ikileme redif, "dil" kelimesinin "dilden dile" şeklinde eklerle tekrarıyla yapılmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken bir özellik de, şiirin kafiyesinin rediften ibaret olmasıdır. Şiirde, "dilden dile" redifinden önce belirgin bir kafiye düzeni yoktur. "Dilden dile" ikilemesi şiirde cinaslı kullanılmıştır:

Şevk-i hüsnün sûz-ı aşkum berk urur *dilden dile*
Ol sebebden düşmezüz rüsvây olup *dilden dile*

Rûzigârun şiddetinden mevc urur deryâ-yı aşk
Zevrak-ı hasretle ben seyredürüm *dilden dile*

Ârızun âbın görüp şeker ezilür dem-be-dem
Vechi var düşse ağızdan ağıza *dilden dile*

Batdı kaldı sîne şehrinde bulunmaz nâvekün
Sen gerekse anı benden sor gerek *dilden dile*

Adun almazdum dile dilde hayâlün olmasa
Her ne söz kim söylenür cânâ gelür *dilden dile*

Dil getirdüm leşger-i gamdan yine cân şehrine
Var haber ver ey belâ câsûsu ol *dilden dile*

Ey Muîdî âlem içre kimseden umma vefâ
Himmat istersen yüri var şâh-ı âdilden *dile*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

(Kocatürk 1963: 88)

Bazı gazellerde söz bakımından ikileme biçiminde kullanılan redifler, anlam bakımından ikilemeden ziyade cümle şeklinde yer almıştır. Şu gazeldeki “söylen söylesin” ifadesi, aslında bir ikileme değildir:

Söylemez küsmiş bize cânâne *söylen söylesün*

Neyledüm ol yâr-ı âlî-şâna *söylen söylesün*

Nâzile güftâra gelmezse helâk eyler beni

Ol cefâ vü cevri bî-pâyâna *söylen söylesün*

Derd-i aşkı gayrıdan sorma ne bilsün çekmeyen

Anı yine âşık-ı nâlâna *söylen söylesün*

Hârı zahmından neler çekdiğümi gülzârda

Bâğbân-ı bülbül-i giryâna *söylen söylesin*

Bâkiyâ dil durmasun güftâra tâkat kalmadı

Vaktidür ol husrev-i devrâna *söylen söylesin*

(Küçük 1995: 343/395)

Bazı şiirlerde de redif olarak ikilemeyi andıran ikili, üçlü uzun cümlelere yer verilmiştir. Şu şiirin redifi, "yürür, turur, oturur" cümlelerinden oluşmuştur. Bütün beyitlerde tekrarlanan "yürür, turur, oturur" cümleciklerini genel cümle kurgusundaki özne-yüklem ilişkisinden başka ayrı ayrı öznelendirmek veya paralelliklerini göstermek mümkündür. Bu ifade şiire bir âhenk kattığı kadar anlam katmanlarına da imkân vermektedir:

Hezâr sû-be-sû giryân *yürür turur oturur*

O gonce bâğda handân *yürür turur oturur*

(*Hezâr, yürür; sû-be-sû, turur; giryân, oturur/ Gonca, yürür; bâğda, turur; handân oturur*)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Fütâden olalı râhat hebâ gam u mihnet
 Dil-i harâbda her an yürür turur oturur
 (*Fütâdegân olalı, yürür; râhat hebâ, turur; gam u mihnet, oturur*)

İdince kâmet-i şevvârı cilve hayretten
 Sirişk ü çeşm-i ter ü cân yürür turur oturur
 (*Sirişk, yürür; çeşm-i ter, turur; cân, oturur*)

O mâh-ı serv-kadüm seng-dil rakîbi ile
 Çemende lutf ile gûyân yürür turur oturur
 (*O mâh-ı serv-kadüm, yürür; seng-dil rakîbi ile turur; çemende gûyân oturur*)

Çü çûy u sebze vü hâk-i pây-bûsı için
 Ferîdî hecrde hayrân yürür turur oturur
 (*Cûy, yürür; sebze, turur; hâb-ı pây-bûsı için, oturur*)
 (Ferîdî vr. 22, İbrahim G. 94)

Dürrî'nin şu gazeli de buna benzer; aralarında kafiye farkı vardır. Birincideki kafiye "-ân", ikincisinde ise "-â"dır. Dürrî'nin şiirinde de redife uygun bir paralellik gözlenir. Şiirin ikinci beytinden itibaren, ikinci mısradaki yürür, durur, oturur fiilleri, birinci mısradaki sözü edilen üç öğeyle paralellik oluşturur. Böylece beyitlerde, "seyyâre yürür; sevâbit turur; hâk, oturur" şeklinde leff ü neşirli bir ifade kullanılır. Beyitteki gezegen anlamına gelen seyâyere, yürür fiiliyle doğrudan ilgilidir. Terim olarak yıldızlar anlamına gelen sevâbit de hareketsiz manasıyla birlikte durur fiiline uygundur. Toprak anlamındaki hâk, hareketsiz olduğu için oturmakla paralellik oluşturmuştur. Aynı cümle yapısı diğer beyitlerde de görülmektedir:

O şeb ki sâkî-i ra'nâ yürür turur oturur
 Ayağ-ı şem'-i ehibbâ yürür turur oturur

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/2 Winter 2009*

Ne hâldür bu ki seyyâre vü sevâbit ü hâk
Hevâ-yı aşk ile hâlâ yürür turur oturur

Bahâra şükriderek cûy u serv ü sebze-i bâğ
Bu gülşen içre ne zîbâ yürür turur oturur

Düşüp telâtum-ı girdâb-ı bahr-ı aşka gönül
Misâl-i keşf-i deryâ yürür turur oturur

Bilür mi sor harekât u sükûn u hayretini
Eğerçi Dürri-i şeydâ yürür turur oturur
(Kocatürk 1963: 291)

1.2. Kafiye Aynen İkileme

1.2.1. Çok Heceli Sözcüklerle Aynen İkileme

Redif dışında kafiye de ikilemelerin yer aldığı örnekler vardır. Böyle örneklerde kafiye sabit kalıp ikilemeyi oluşturan kelimeler değişir. Şu gazelde kafiye "ak" sesidir; fakat kafiyeyi oluşturan sözcükler, "varak varak, sebak sebak" gibi aynı sesle biten ikilemelerden meydana gelmiştir. Şiirin her bir beytindeki paralellik de dikkat çekicidir: Kafiyeyi oluşturan kelimelere ek olarak "tas tas; yerde gökte; deste deste" gibi bazı beyitlerde de yer yer ikilemelere rastlanmaktadır:

Gül mushafın sabâ yili açdı varak varak
Işk âyetini bülbül okudı sebak sebak

Hecrünle gökde mihr içre zehri tâs tâs
Mihrünle lâle yirde yudar kan çanak çanak

Cân gülşeninde zülf ü izârün hevâsına
Reyhân deste deste semenler kucak kucak

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009

Göreydi lâle haddüni bu lutf ile senün
Söğerdî gonçe ağzına bülbül *varak varak*

Gülzâr-ı hüsn içine girüp gûşe-gîrler
Âhû gözün yatağın ararlar *bucak bucak*

Vasf-ı ruhunla yazmağa şî'rin Necâtî'nün
Kâğıd tutarlar elde çiçekler *tabak tabak*
(Tarlan 1992: 276/281)

Nâbî şu gazelinde kafiyeleleri ikilemeyi andıran sözcüklerden seçer. İlk beyitteki "*şâhâne*: şaha yakışır biçimde, şah gibi", "*şâhâna*: şahlara" ve "*merdâne*: mertçe, mert gibi", "*merdâna*: mertlere" biçimindeki söyleyişlerle farklı anlamlara gelen kelimeleri yan yana kullanır. Bu kullanımla kelimeler arasında cinas oluşturur. Bu cinaslı ifade aynı zamanda yapı bakımından ikilemeyi de çağrıştırır:

Şükûh-ı saltanatdur şevket-i *şâhâne şâhâna*
Uluvv-ı menkabetdür himmet-i *merdâne merdâna*

İder miydi meğer rindân-ı meclis leb-be-leb hem-râz
Döneydi turmayaydı itdüği *peymâna peymâne*

Karâr itsün mi esbâb-ı ferâhim-kerde-i endûh
Koyup sâkî getürdi bâdeyi *mevdâne mevdâna*

Nedür bu ıztırâbun pâ-y-ı şem'-i bezmde bilmem
Fedâ-yı bâl ü perden sonra ey *pervâne pervâ ne*

Meâlin fehme tahsîl itmedükçe kuvvet-i idrâk
Bakup n'itsek gerekdür bilsem ey *dîvâne dîvâna*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

İder âşık eğerçi ketme kûşîş sûz-ı pinhânın
Velî rûyındaki bu reng-i ayva yâ ne âyâ ne

Ko dil kalsun hayâl-i zülf ile zindân-ı hicrânda
Olur cây-ı selâmet düzd-i nâ-*tersâna tersâne*

Eğerçi fark ider nân-ı cevini nân-ı gendümden
Dimez sûfî bulursa dest-res *büryâne büryâna*

Girer Nâbî murâdun deste pîrân-ı tarîkatden
Hemân eyle tevessül dâmen-i *rindâna rindâne*
(Bilkan 1997: 1026/754)

Aşağıdaki gazelde "în" sesi kafiye olarak seçilmiştir. Ancak burada kafiye oluşturulan ve her beyitte değişen ikileme sözcüklerinin arasına, ikilemeyi pekiştirmek üzere "ne" tekidi eklenmiştir:

Dehânunla lebün *şîrîn ne şîrîn*
Ruhunda hâl u hat *müşgîn ne müşgîn*

Kara toprağa âşıklar demini
Döker ol gamze-i *bî-dîn ne bî-dîn*

Görüp âşıkunı rahm eylemezsün
Nedür böyle dilün *sengîn ne sengîn*

Nigârâ lâle-haddün humretinden
Gözümün yaşları *rengîn ne rengîn*

Ne cennetdür cemâlün büstânı
Ki Rıdvân kapuda *miskîn ne miskîn*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

(Rıdvan, vr. 256; Çeltik 2008)

Ömer Fâik'in gazelinde de yukarıdaki örneklere benzer biçimde kafiye her beyitte değişen yinelemelerden oluşur. Kafiye olarak seçilen kelimelerden ilki "-ıp", ikincisi "-ıştırarak" zarf fiil ekiyle birlikte "takıp takıştırarak, çakıp çakıştırarak..." biçiminde tekrarlanır. Bu kullanımla hem şiirde âhenk oluşturulur hem de anlatılan olaya bir hareketlilik kazandırılır:

Belinde hançer o hûnî *takup takıştırarak*

Miyân-ı meclise geldi *çakup çakıştırarak*

Görince encümen-i âşıkânda dün o perî

Rakîb-i dîvi çıkardı *kakup kakıştırarak*

Derûn-ı sînede cânân yakışmasa yakmaz

Fitîl-i aşkumı elhak *yakup yakıştırarak*

Arar bulur dil-i uşşâkı çeşm-i câsûsun

Zemîn-i kalbe de girdi *bakup bakıştırarak*

Yıkılduğımı binâ-yı dilin bileydi o şûh

İmar ider idi Fâik *yapup yapııştırarak*

(Ergun 1936-1945: IV/1409)

1.2.2. Tek Heceli Sözcüklerle Aynen İkileme

Kimi gazellerde tek heceli kelimelerin tekrarıyla oluşturulan ikileme örneklerinin kafiye olarak kullanıldığı görülmektedir. Azmî'nin şu gazelinde bu tür ikilemeler, yansıma sözcüklerden seçilmiştir:

Ey dil elem-i firkat ile ağlama *sin sin*

Say dirhem ü dînârı yed-i dilbere *çin çin*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009

Bî-minnet eğer hücreme gelsün dir isen yâr
Ankâ-sıfat ol gezme ser-i kûyunu *din din*

Ey mutrib uy âvâze-i sâzende-i aşka
Çalup bürüme kel başına sâzunı *tin tin*

Ağyâr-ı segi yâr ile ko durma salınsun
Sen girme rakîb ortaya atma taşı *fin fin*

Ser-çeşme-i la'l-i leb-i yâr ile dirilsün
Azmî yaşasun Hızr u Mesîhâ gibi *bin bin*
(Kocatürk 1963: 122)

Yukarıdaki tek heceli kelimelerin tekrarına benzer bir tekrar/ikileme aşağıdaki gazelde de söz konusudur. Ancak buradaki tek hecenin tekrarı, yukarıdaki örneklerdeki gibi ilk bakışta fark edilmez. Çok ustaca yapılan bu örnekteki tekrarda aslında tek bir kelime kullanılmıştır ve ikileme söz konusu değildir. Ancak kelimenin okunuşuna, seslendirilişine dikkat edildiği zaman, telaffuzdan kaynaklanan bir tekrar ortaya çıkar. "Ar'ar" aslında ardıc cinsinden bir ağaçtır; fakat ses bakımından sanki ar hecesinin tekrarından meydana gelen bir ikileme izlenimi vermektedir. Aynı şekilde "sarsar" kelimesi, sarsmak filinin çekimli şeklidir; "mermer" ve "berber" kelimeleri de farklı iki isimdir, okunuş bakımından hece tekrarı varmış gibi görünmektedir. Şiirdeki tek ikileme "yer yer" sözcüğündedir; "zer zer" ifadesi ise tekrardan ibarettir:

Kad-i bâlâna eğer öykünür ise *ar'ar*
Sen usanma güzelüm bâd anı silker *sarsar*

Pâybûsun ana elvirmez idi hammâmda
Kadı yüz pekliğini eylemiyeydi *mermer*

Dâğlar sînesine yakdı gamunla nice dâğ
Sanma âteş görinen her gice cânâ *yer yer*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Meded öldürdi beni derd ile Mirrîh-sıfat
Tîğ-i sertîz ile başlar kesici bir *berber*

Şi'r ü inşâ ile Selmân ele girmez maksûd
Dilberin vaslına bir çâre dilersen *zer zer*
(Kocatürk 1963: 85)

Birbirine nazire gibi görünen şu iki örnekte ise, yine tek hece ikileme şeklinde tekrarlanmıştır. Ancak burada ikilemeyi oluşturan sözcükler bazen tek bazen çift heceli kelime gibi, beşer defa tekrarlanarak şiire zengin bir âhenk katmıştır:

Bir kezin hâlûme ey şeh *bak a bak bak bak a bak*
Beni cevr odına yeter *yak a yak yak yak a yak*

Dün ü gün odda durur işbu cefâ sac ayağı
Kaynadum gam kazanında *laka lak lak laka lak*

Dil ü can kahrın odına tutuşur kâv gibi
Bu cefâ çakmağı dostum *çak a çak çak çak a çak*

Mihnetinden feleğün bir demür örs oldı yürek
Dokunur gam çekici *tak taka tak tak taka tak*

Eyle Ferruh kulına şâhum inâyetle nazar
Boynuma zülf kemendün *tak a tak tak tak a tak*
(Kocatürk 1963: 125)

Beni hicr odına dostum *yak a yak yak yak a yak*
Hicrün ile neye döndüm *bak a bak bak bak a bak*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Çünkü Mecnûnuyam ol Leylî saçunun sanemâ
Bend urup boynuma bâri *tak a tak tak tak a tak*

Bilmezem bana nedendür göricek seni şehâ
Titrer endâm-ı zaîfüm *saka sak sak saka sak*

Hamdülillâh ki rakîbi ser-i kûyunda görüp
Başını taşlara urdum *şaka şak şak şaka şak*

Çün nasîb olmadı âlemde Refîî'ye visâl
Ey gözüm yaşı demidür *ak a ak ak ak a ak*
(Kocatürk 1963: 125)

1.2.3. Tek Heceli Sözcüklerde Aynen Ekli Tekrar

Kafiye ve redifte ikilemenin bir başka çeşidi de, tek heceli sözcüklerin bazen tek heceli iki ayrı kelime, bazen de iki heceli tek kelime gibi kullanılmasından oluşur. Şu örnekteki "zemzeme" sözcüğü tek bir kelime olduğu hâlde, "dem deme, em eme, ham hama" gibi söyleyişler aynı hecenin arka arkaya tekrarından ibarettir ve ikinci hece veya kelime ayrıca ek almıştır. Bundan başka bir âhenk unsuru olarak beyitlerin içinde de ikilemeler görülmektedir.:

Nerm nerm iy mutrib-i hoş-gûy kılıgıl zemzeme
Sâki-i gül-ruh sun anı k'ide ta'ne zemzeme

Râhatı cânun u ömrün hâsılı bir dem durur
Hoş dut işbu bir demi bugün ki irmez *dem deme*

Sanma derdüme benüm kim em ola âb-ı hayât
Em lebünden it bana bu dem ki irmez *em eme*

Nicesi kurtıla dâmından saçunun cân u dil
Kim orada *bend bende* dolaşupdur *ham hama*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Senden ayrılan nice şâd ola kim gönünd'anun
Cevr cevre ulaşur u derd derde gam gama

Zâr u zerdem fürkatün sûzında vü hem huşk-ı leb
 Gerçi irer şem' bigi gözlerümden *nem neme*

Gül yüzün vasfında şöyle nâle ider Ahmedî
 K'idemez ol resme bülbül bâğ içinde *zemzeme*
 (Akdoğan 1979: 608)

1.2.4. Cinashlı Tekrar

1.2.4.1. Kafiyyede Son Hecenin Anlamlı Tekrarı

Kafiye ve redifte ikileme veya tekrarın çok sanatlı biçimde kullanıldığı örnekler de vardır. Fazlaca karşımıza çıkan bu örneklerden birisi, kafiye veya redifi oluşturan sözcüğün son hecesinin, anlamlı ayrı bir kelime olarak, o sözcükten sonra tekrarlanmasıdır. Bu tür örneklerde eğer kelime çok heceli ise son hecesi (ağyâr yâr), tek heceli ise (yâr yâr) tamamı, ayrı bir sözcük olarak tekrarlanır. Kafiye oluşturulan kelimelere göre bazı şiirlerde kelime veya hece tekrarı bir arada bulunur. Bu kafiye çeşidinde, ilk kelime ile ayrı bir kelime olarak tekrarlanan son hece (tek hecelilerde kelimenin kendisi) arasında ses benzerliği ve anlam ayrılığı bulunduğundan cinas oluşur. Biri diğerinin son hecesinden oluşan böyle kelimelere "*cinas-ı mükerrer, cinas-ı nâkıs, cinas-ı müzdeviç, tunç kafiye*" gibi isimler verilmektedir (Dilçin 1992a: 477-79; Coşkun 2007: 249-55).

1.2.4.2. Son Hecenin Aynen Tekrarı

Sarıca Kemâl, şu gazelinin matlasında dildâr (sevgili) sözcüğünün son hecesini dâr (dar ağacı) ve gülzâr (gül bahçesi) kelimesinin son hecesini ise zâr (ağlama inleme) şeklinde tekrarlamıştır. Diğer beyitlerde de benzer kullanıma devam etmiştir; ancak beşinci beyitteki yâr-yar (sevgili-yarmak) ile yedinci beyitteki bâr-bâr (sürekli-meyve) kelimelerini aynen tekrarlamıştır. Ancak bu kelimeleri aynen tekrarlamakla birlikte, son hece tekrarında olduğu gibi, cinashlı kullanmıştır:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/2 Winter 2009*

Kılalı zülfün kemendi gönlüm ey *dildâr dâr*
İderem bülbül gibi ben ey yüzi *gülzâr zâr*

Didüm irsem vaslına yârun didiler bana kim
Öp elin düş ayağına yârunun *yalvar var*

Çün ezelden cân u dil ikrâr idüpdür ışkuna
Tâ ebed itmez bulara ey sanem *inkâr kâr*

Yâr olup bizümle cânâ ko rakîbün pendini
Olduğı yokdur cihânda kimseye *ağyâr yâr*

Müddeînün nüktesiyle dilberün derdinden uş
Gör neler vardur içinde bağrumı ey *yâr yar*

Yüz suyun toprağa saldum varımı virüp yile
Derdi ile dilberün içümde çün *yanar nâr*

Teşne-dildür la'lüne cânâ Kemâl'e zînhâr
Suna gör hüsnün bağından lutf ile her *bâr bâr*
(Köksal 2001: G 971)

Edirneli Nazmî'nin Mecmuatü'n-nezâir'inde söz konusu şiire yazılmış 10 kadar nazire yer almaktadır. Ayrıca başka kafiyelerde (merhem-hem gibi) bu tür kafiye çeşidiyle oluşturulmuş gazeller de bulunmaktadır (Bkz. Köksal 2001: Gazel no: 972-981; 423).

Son hecenin tekrarıyla ikilemeyi andıran bu örneklerin yanında, son hecenin gerçekten ikileme olarak kullanıldığı şiirler de vardır. Şu gazelde kafiye oluşturulan kelimelerin son heceleri, ayrıca ikileme olarak kullanılmıştır:

Eyle bezmünden a sultân-ı *vefâcık çık çık*
Yanına gelse rakîb nâmlı *fâsık sık sık*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Âşıkâ cevri ü cefâyâ seni tahrîs eylese
Mevce-i reşke boğulsun o *münâfık fık fık*

Dil-i uşşâka harab kasrın idince evvel
Sen anun hâtırın ey âfet-i *fâyık yık yık*

Tenhâda lâf atar gerçi velî âşık ana
Dinlenürse ide mânende-i *tavuk vık vık*

Sûy-i uşşâkdan revân vâsıtayı bî-efkâr
Bezm-i rengînüne işte anu *sâdık dık dık*

Meyve-i vaslunı nâ-ehle ki virme yiyemez
İder ol hulkuna oldukça da *lâhık hık hık*

Beyt-i ma'mûre-i vasla kerem it eyle küşâd
Dakk ider halk derün Eşref-i *âşık şık şık*
(Özgül 2006: 334-35)

Aşağıdaki gazelde, sonuna ek almış bulunan ilk sözcüğün son hecesi, bu ekten sonra, ayrı bir kelime olarak tekrarlanmış ve kelimeye farklı bir anlam yüklenmiştir. İlk beyitteki "hâl" sözcüğü ben anlamındadır. Zaten tek heceli olan bu kelime, "hâlî" şeklinde tekrarlanmış ve kelime boş anlamında kullanılmıştır. Gazelin dördüncü beytindeki etfâl (çocuklar) kelimesinin son hecesi, "fal" anlamına gelecek biçimde ayrıca tekrarlanmıştır. Şiirdeki diğer kafiye kelimeleri de bu şekildedir:

Değil genc-i dil ü dîdem hayâl-i *hâlden hâlî*
Bakılsa habbetü's-sevdâ gibi bir *mâlden mâlî*

Hezâra itdüğü rengîn renge her gül-i hamrâ
Görüp şermende oldı ol izâr-ı *âlden âlî*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Hevâ-dârân-ı aşkın dil-rübâsı serv-kad ister
K'ide kesb-i safâ bakdukça yâl ü *bâlden bâli*

Olan kârında bî-fikr-i meâd ol bü'l-hevesdür kim
İder etvâr-ı dehre bâzî-i *etfâlden fâli*

Geçer ayn-ı zehebdür nutkı Es'ad ol sühan-gûnun
Ki müstağnî ola sebk eyledükçe *kâlden kâli*
(Doğan 1997: 300/205)

Her bendi ayrı bir gazel gibi kafiyelenen Ahmedî'nin şu terci-bendinde, yukarıdaki ara başlıklarda gösterilen tek heceli kelimelerin tekrarı veya son hecenin ayrı bir kelime biçiminde tekrarı şeklindeki kafiye özelliklerinin çoğunu görmek mümkündür:

Der-Medh-i Emîr Sülmân

Çün sabâ çözdü saçunun ukdesini *mûy mûy*
Kıldı pür mağzın hevânun işbu anber *bûy bûy*
Ger yanağın renginün aksi gülistâna ire
Bürka'ıla örte hayâsından güli hod-*rûy rûy*
Lâle-zâr olsa yaşumdan yir yüzi olmaya aceb
Çünkü kanlardur ahan bu gözlerümden *cûy cûy*
Nice kim hûnî gözüne cânlar iderem fidî
Hoş idemez benümile hîç ol bed-*hûy hûy*
Ne senün hüsnüne ne şeh adline vardur nazîr
Bâğ-ı gül-zârı aradum bu cihânda *kûy kûy*
Mîr Sülmân Şâh İskender-der ü *Dârây rây*
N'ola Dârâ k'idemez eyle k'ol ider *rây rây*

Nev-bahâr oldı vü nevbet girü değdi *bûlbûle*
Toldı kuşların nevâsından gülistân *gulgule*
İrdiyise bâğ-ı gül-zâra yüzünden bir nişân

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Gonca bâğından çıhuban şâd ola *gül güle*
 Gûş dutup bülbüle gül-rengi bâde nûş it
 Niçe kim tolarsa ol la'lile zerrîn-*bülbüle*
 Gulgulını bülbülün çünkim işitdün bir nefes
 Gûş dut sîmîn sürâhî eyledüğü *kulkule*
 Her kulun âzâdalıhdur ârzûsı ben şehün
 Kullığın itdi temennâ benzeye mi *kul kula*
 Mîr Sülmân Şâh İskender-der ü *Dârây rây*
 N'ola Dârâ k'idemez eyle k'ol ider *rây rây*

Böyle kim la'-i lebünün hokkasıdur *teng teng*
 Nice güncâyış bulupdur şekker anda *teng teng*
 İşve vü âlile arslanları sayd ide eğer
 Gözlerinün şîvesinden öğrene bir *reng reng*
 Sünbül ü güller bitürmiş hâr u hâre *mîl mîl*
 Nergis ü reyhân getürmiş râst her *ferseng seng*
 Çünki reng-â-reng oldı dürlü çiçekden çemen
 Câm içile nukller döküp önünde *reng reng*
 Gülsitânda şâh çünkim bezme âğâz eyleye
 Sözile sâzını irişdüre tâ harçeng *çeng*
 Mîr Sülmân Şâh İskender-der ü *Dârây rây*
 N'ola Dârâ k'idemez eyle k'ol ider *rây rây*

Niçe kim ide sana ol gamze-i *tannâz nâz*
 Irma yolundan gönül ger azarısın *az az*
 Ne güher durur aceb ağzun ki andan bilemez
 İlmile esrârın'olan noktanun hem-*râz râz*
 Bülbülün çünkim sözi budur sana her subh-dem
 Gitdi kış u yaz geld'otur humârın *yaz yaz*
 Sâzunı mutrib koma sûz ile bir dem sâz kıl

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/2 Winter 2009*

Kim olur mahmûr olan kişiye dem-*sâz sâz*
 Defterün evrâkın almasun disen gül bigi yıl
 Padişâhun medhin irte gice kış u *yaz yaz*
 Mîr Sülmân Şâh İskender-der ü *Dârây rây*
 N'ola Dârâ k'idemez eyle k'ol ider *rây rây*

Oldı câdû gözlerün efsûnına *meshûr hûr*
 Yüzünün şem'inden ide m'iktibâsı *nûr nûr*
 Gönlümün sûr u sürûrî yoh ki ışkun ireli
 Gönlüm ile kendü arasında çekdi *sûr sûr*
 Ger inâyet olur ise pâdişehden bir nefes
 Ola bende her ne var ise bed-i *makdûr dûr*
 Atlarına yaraşursa kim depingü ola mâh
 İtlerine nice yite kıymet-i *sâcûr cûr*
 Dirler ise akla kim durur Süleymân-ı zamân
 Akl diye ol halife husrev-i *mansûr sûr*
 Mîr Sülmân Şâh İskender-der ü *Dârây rây*
 N'ola Dârâ k'idemez eyle k'ol ider *rây rây*

Bâğ ile gül-zârı çünkim eyledi *âbâd bâd*
 Bâde-i reyhânı eyle nûş her-çi *bâde bâd*
 Câm-ı Cem nûş eyle vü bülbül nevâsın gûş it
 İtme encâmı n'idesin çarh-ı *bî-biünyâd yâd*
 Şâd olup ol şâh yâdına mey iç kim adl'anun
 Zulmı şöyl'itdi ki andan kimse dimez *dâd dâd*
 Oldı anun ohı peykânı odına seng mûm
 Oldı anun kılıcına âhen-i *pûlâd lâd*
 Sûsen ü servi unit kim tâ selâtîn ü mülûk
 Benddür hükmine şâhun her k'ola *âzâd zâd*
 Mîr Sülman Şâh İskender-der ü *Dârây rây*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/2 Winter 2009*

N'ola Dârâ k'idemez eyle k'ol ider *rây rây*

Çarh fermânundan ırah uramaz bir *kâm kâm*
 Hasmunun olup durur cisminde her *endâm dâm*
 Ola Bercîs ayağın tozına cândan müşteri
 Kamu ser-keşlikle oldı hükmüne *Behrâm râm*
 Sâd ola mı leşgerüne her ki ola sana dâd
 Ayn bigi tîğ-zen ola mı geysel *lâm lâm*
 Mihrünün yüziyle bulur safâ her gün sabâh
 Kılıcının korhusından kan kusar her *şâm şâm*
 Şâhdur Çimşîd-i mülk ü milk-i hûrşîd-i felek
 Niçe kim câm içe olsun şâha hayr-*encâm câm*
 Mîr Sülmân şâh İskender der ü *Dârây-rây*
 N'ola Dârâ k'idemez eyle k'ol ider *rây rây*

Çünkü götürdi sabâdan ebr-i gûher-*bâr bâr*
 Nâle ider gülsitân içinde bülbül *zâr zâr*
 Bülbüle karşı şehün lutfını zikr it Ahmedî
 Olmasun kim sana ola dahı dürl' *efkâr kâr*
 Niçe k'ola nâlesine kuşların eshâr dem
 Niçe k'ola sebzeyile lâleye *eşcâr câr*
 Dostun yolında olsun hâr u hârâ perneyân
 Düşmenünün gözine olsun gül-i fer *hâr hâr*
 Her ki bir kılca senün mihrün yolından dâr ola
 Mîh olsun anun endâmına kıllar *târ târ*
 Mîr Sülmân Şâh İskender-der ü *Dârây-rây*
 N'ola Dârâ k'idemez eyle k'ol ider *rây rây*

Senden ırah bu kulı idüp durur bed-*hâl hâl*
 Nicedür hâlüme uş olduğu kaddüm *dâl dâl*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/2 Winter 2009*

Mâla meyli kamu halkun gönli *mâl-â-mâldur*
 Kimse var mı k' olmamış ola ana *âmâl mâl*
 Lîki sensin kim katunda hâkdür mâlîla genc
 Kim bilürsin kimseneye olamaz *emvâl vâl*
 Dostuna *dürlü dürlü* lutf ider her *mâh mâh*
 Düşmenüne *gûne gûne* kahr ider her *sâl sâl*
 Bulmayan şâhun senâsıyla güşâyış gül bigi
 Lâle bigi dilini itsün anun *ağlâl lâl*
 Mîr Sülmân Şâh İskender-der ü *Dârây-rây*
 N'ola Dârâ k'idemez eyle k'ol ider *rây rây*
 (Akdoğan 1979: 229-233)

1.2.4.3. Son Hecenin Anlamli Kelime Oluşturmadığı Tekrarlar

Yukarıdaki örneklerden farklı olarak, kelimenin son hecesinin anlamli ayrı bir kelime oluşturmadan tekrarlandığı örnekler de vardır. Bu tür örneklerde bazen redifin son hecesi, bazen de her beyitte değişen kafiyenin son hecesi tekrar eder.

Her iki kullanıma da aşağıda birer örnek verilmiştir. Bu örneklerde ifadeye masalımsı bir hava katıldığı görülmektedir. Ferîdî "varmış" sözünü şu gazelde redif olarak kullanmış ve son heceyi ayrıca tekrarlamıştır:

Vefâ-hâhâne dil cânâne dil-cû[yâ]ya *varmışmış*
 Bu vâdîden taaccüb hâtıra meh-rûya *varmışmış*

Gil olmuş dergeh-i izzet-penâh serv-kad dildâr
 Meğer pâ-bûs-ı yârı birle seyl-i mûya *varmışmış*

Nisâr itmiş çemende yine hoş-bû kâm-ı ezhâra
 Nesîm-i subh-dem gîsû-yı anber-bûya *varmışmış*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/2 Winter 2009*

Ko kalsun keşmekeşde şerha şerha şâne-i küstâh
Abîr-i turradan gâretgerî-i mûya *varmışmış*

Aceb mi olsa hâlet-dih nevâ-senc olmada bülbül
Taallümçün Ferîdî-i fesâhat-hûb *varmışmış*
(Ferîdî: vr. 32; İbrahim 2008: G. 134)

Aynı şair, şu şiirinde her beyitte olmasa da birçoğunda kafiye oluşturarak kelimeleri değiştirmiş; kafiye kelimelerinin son hecelerini, bir önceki şiir gibi tekrar etmiştir:

Ezelden gûyiyâ dîdeyle dil mer'a *salışmışmış*
Bana mihnet ana devlet tebessüm hem *alışmışmış*

Elem-keş olduğına eylemezdüm bu kadar bâver
Meğer haylî mahabbetde gönül haylî *güleşmişmiş*

İder bülbül figân gafletlerinden sahn-ı gülşende
Çemende gonceler gâfil olup çün kim *güleşmişmiş*

İdermiş nâle tâ kim geçmeye nâzik güle yoksa
Cefâ-yı cânsûz hâr ile çokdan *alışmışmış*

Döne döne neşât-ı hüznini cânâne döndürdi
Ferîdî tekve-i âlem hayâlünle *buluşmuşmuş*
(Ferîdî: vr. 32, İbrahim 2008: G. 133)

1.2.4.4. Son Hecenin Değişerek Tekrarı

Şu gazelin kafiyesini oluşturan kelimelerin son hecesi uzun ünlüye sahiptir. Bu uzun ünlülü son heceler, kafiye kelimelerinden sonra kısa ünlüyle ve beşinci beytin hâl eki hariç ayrı bir kelime

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

olarak başka bir anlamda tekrarlanmıştır. 6. beyitte ise uzun ünlülü hece ile tekrar eden kısa ünlülü kelime arasına "e" sesi girerek kısmen kural ihlali yapılmıştır. Matlân ilk mısrasındaki *dermân* sözcüğünün uzun son hecesi, "men" şeklinde kısa ünlüyle tekrar etmiştir. İlk kelime şifa, deva, çare gibi anlamalara gelirken kısa ünlüyle tekrarlanan ikinci kelime, ben anlamındadır. Benzer kullanım şiir boyunca devam etmiştir.

Derd-i işka bundan özge bulmadum *dermân men*
Kim kılam cânân yolında cânımı *kurbân ben*

Ben gönüle uyduğumçün şem'veş yandım oda
Sen dahi pervânevâr iy gönlüne *uyan yan*

Sabr buyur âşka cânâ tîz ölsün dir isen
Kim dirilmez cânandan ayru iy gözi *mestân ten*

Gerçi yok bizde liyâkat lutfun'ey kân-ı kerem
Hâce-i muhsinsin itgil kullara *ihsân sen*

La'lüne kasd itdidi düşdi zenahdânuna dil
Yiridür ol uğruya ko çıkmasun *zindândan*

Tutdı hüsnün gibi şöhret hûb u rengîn sözlerüm
Şimdi her mutrib Alî kavlinde dir dir *tâne ten*

Dil tufeyli tıfl-ı pâk ider olan nâzük-mizâc
Gözedür her gâv-tab' u har-sıfat *hîzân zen*
(Sona 2005: 501)

Şu gazelde de bir önceki gazeldeki kalın hecenin ince hece şeklinde tekrarına dayanan kafiye özelliği, küçük bir farkla; ama daha

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

düzenli ve sağlam bir yapıyla devam ettirilmiştir. Önceki gazelde kelimeler yalın hâldeyken burada hem son hecesi tekrarlanan kelime hem de tekrar kısmı "-dir" ekiyle birlikte kullanılmıştır. Kelimenin kalınlık ve inceliğine göre de ekin önce kalın, sonra ince biçimine yer verilmiştir:

Ruhında zülf-i anber-bû abîr-i *hâmdur hamdur*

Dil-i sevdâ-pereste rişte-i *ihâmdur hemdür*

Cihân halkına itdi mâ-cerâ-yı aşkı o ifşâ

Gözümden çıkdı eşk-i dîde bir bed-*nâmdur nemdür*

Mey-i la'l-i tarab-efzûn ile sermest-i dürd-âşâm

Şehe iklim-i devletdür atâ *fercâmdur cemdür*

Ademden nükte-senc-i râhat-efzer derd-mendâne

Cemâl âyînesinde tûtî-i *gülfâmdur femdür*

Ferîdî olmayınca dil-berân ünsiyyet âğâza

Figân u nâliş-i pey-der-peyün *ibrâmdur remdür*

(Ferîdî: vr. 20; İbrahim 2008: G. 83)

Rûhî'nin şu gazelinde ise kafiye ikileme veya tekrar izlenimi verecek şekilde arka arkaya getirilerek ikincisinin bir hecesi değiştirilmiş ve bir tür cinasla iştikak veya şibh-i iştikak ortaya çıkmıştır. Gazelin beşinci beytindeki “zemîn zemân” kafiyesi sekizinci beyitte tekrar edilmiş görünse de anlam farkı gözetilmiştir; beşinci beyitte “zemîn zemân” kelimeleri “yeryüzü ve devir, çağ”, 8. beyitte ise “tarz ve mühlet” anlamında kullanılmıştır:

Ol çeşm-i fitne-sâza olal'dan *karîn kırân*

Bulmaz belâdan olmağa kimse *emîn emân*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

İrdi zamân-ı ıyd u salâ oldu işrete
Böyle zamânda bâdeye itmek *yemîn yemân*

Gül-ruhlar ile âlemi var bâğ-ı âlemün
Bulmaz bihişt olursa şeref bî-*mekîn mekân*

Göğsin gererdi aşkda Mecnûn aceb midür
Tîr-i belâya olsa o sahrâ-*nişîn nişân*

Ağlan beni ki katlüme çarh-ı sitîze-kâr
Kurmuş kazâyile meh-i nevdin *kemîn kemân*

Ol mâh firkatinde ne yirde ne gökdeyin
Necm-i sirişküm ile bir oldu *zemîn zemân*

İki cihândan el çek eğer ehl-i Hakk'isen
Ehl-i Hak'a harâmdur ey dil *hemîn hemân*

Rûhî bedîhî söyledi bu şi'r-i dil-keşi
İster eğerçi dimesine bu *zemîn zemân*
(Ak 2001: 873/860)

1.2.5.1. Rediften Önceki Kafiyede İkileme

İkilemenin her beyitte çeşidi değiştiği gibi, kafiye ve rediften önce yer alan ikileme örnekleri de mevcuttur. Aşağıdaki örneklerde, şiirde redifle birlikte, âhengi arttırmak için rediften önce her beyitte değişen ikilemeler kullanıldığı görülmektedir. Bu tarz gazellerin en meşhuru Rasih'e aittir:

Süzme çeşmün gelmesün *müjgân müjgân üstine*
Urma zahm-ı sîneme *peykân peykân üstine*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Dilde gam var şimdilik sen gelme lutf it ey sürûr
Olamaz bir hânede *mihmân mihmân üstine*

Yârdan mehcûr iken düşdük diyâr-ı gurbete
Dehr gösterdi bize *hicrân hicrân üstine*

Rîze-i elmâs eker her açduğı zahma o şûh
Lutfi var olsun ider *ihşân ihşân üstine*

Hem mey içmez hem güzel sevmez demişler hakkına
Eylemişler Râsih'e *bühtân bühtân üstine*
(Değerlendirme için bkz: Akkaya 2007: 25-31)

Şehrî'nin şu gazelindeki ikilemeler, "diyerek" redifinden önce, her beyitte değışerek yer almıştır. Bunun tek istisnası ilk beytin birinci mısrasıdır:

Ademden ârzu itdüm vücûda gam *diyerek*
Cihân-ı derd ü gam oldum *elem elem diyerek*

Dil oldı rişte-sıfat pîç ü tâb ile sûzân
Taalluk âteşine zülf-i *ham-be-ham diyerek*

Tavâf-ı Ka'be-i tahkîk ider dil-i bî-kayd
Cenâb-ı Şeyh-i Harem'de *sanem sanem diyerek*

Ziyâret-i sanem eyler şuûr-ı pür-gayret
Huzûr-ı berhemenîde *haram haram diyerek*

Cihân cihân gam-ı ye's ile Şehrî-i nâ-kâm
Vedâ'ı eyledi dehre *adem adem diyerek*
(Demirel 1999: G. 79)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Nâbî'nin şu çift matlalı gazelinde de rediften önceki ikileme her beyitte değişerek kullanılmıştır. Buradaki ikileme sözcükleri, tek heceli kelimelerden seçilmiştir:

Ben eyledükçe ârzû-yı *dem dem üstine*

Sâkî-i rüzgâr sunar *sem sem üstine*

Her kim ki kor öpüp lebüni *fem fem üstine*

Eyler cerâhat-ı diline *em em üstine*

Mihmân-sarây-ı sînemi yok rüft ü rûba vakt

Eyler nüzûl kâfile-i *gam gam üstine*

Âzâdelik ümîdin iden görmemiş gibi

Gîsû-yı yâre düşdüğini *ham ham üstine*

Fersûde olmamak nice mümkün revâk-ı çeşm

Çûp-ı müje bu denlü çeker *nem nem üstine*

Gelmiş hevâ-yı aşk ile cûş u hurûşa kim

Emvâcdan sipâh çeker *yem yem üstine*

Şevk-i nigâh-ı tîzün ile Kahramân-ı dil

İmzâ-keş-i temellük olur *gam gam üstine*

Gördüm şarâb-hâne-i eyyâmı Nâbiyâ

Ferşinde rû-nihâde yatur *Cem Cem üstine*

(Bilkan 1997: 990/707)

Bâkî de şu gazelinde Nâbî gibi rediften önce ikilemeler kullanır. Ancak burada "*gül gül*" dışındaki ikilemeler, gerçek bir ikileme

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

değildir; aynı hecenin tekrarlanmasıyla oluşan "*bülbül, kulkul*" gibi tabiat taklidi ses tekrarına dayanan sözcükler, şeklen ikilemeyi andırır:

Sâkî elünde bülbüleyi *bülbül* eylesen
İçsen şarâbı ruhlarını *gül gül* eylesen

Gül devri ayş mevsimidür mutribâ bu gün
Bülbül-sıfat çemende biraz *gulgul* eylesen

Söyletsen ey surâhî sen erbâb-ı meclisi
Mutrib ferâgat eyleyicek *kulkul* eylesen

Sevdâ-yı hâl-i yâr ile ey dil aceb değül
Meyl-i karanfûl ârzu-yı *fûlfûl* eylesen

Destünde Zül-fekâr-ı Alî nevk-i hâmedür
Bâkî semend-i tab'un olur *Düldül* eylesen
(Küçük 1995: 257/255)

1.2.5.2. Mısra Başında İkileme ve Tekrar

Mısra sonlarında aranan kafiye, en eski Türk şiirinde mısra başında idi. Mısra sonunda olduğu gibi, mısra başında da ikileme ve tekrarlara yer verilen örnekler bulunmaktadır.

Âhî'nin şu şiirinde çok düzenli olmamakla birlikte, yer yer mısra başlarında ikilemeler görülmektedir. Bunun yanında, mısra içlerinde de anlamı kuvvetlendirici ikilemeler kullanılmıştır:

Ne nakş ider bizüm ile nigârı gördün mi
Ne fitneler koparur rûzigârı gördün mi

Direk direk dikilürken kapunda dûd-ı dilüm
Alem alem göğe ağan şirârı gördün mi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Bu *kanlı kanlı* yaşumdan revân olan *göz göz*
Bu *çeşme çeşme* akan cûybârı gördün mi

Kaçup kaçup da ırakdan *dönüp dönüp* yüzüme
Kıya kıya bakan ol gamzekârı gördün mi

Sorar erişdüğüne Âhî gözyaşını döküp
Kabâ-yı sürh ile ol gül-izârı gördün mi
(Sungur 1994: 199/125; Ünver 1988: 294)

Kandî, Âhî'ye nazire olan şu gazelinin mısra başlarında düzenli bir biçimde ikilemeler kullanmıştır. Bazı mısra içlerinde de anlamı pekiştirici ikilemelere yer vermiştir:

Bölük bölük yürüyen şîvekârı gördün mi
Taraf taraf çekilen âh ü zârı gördün mi

Taşup taşup dökülür aynumun pınarından
Çağıl çağıl akan ol çeşmesârı gördün mi

Tutup tutup tutulur mı *tütüp tütüp* çıkan âh
Gürül gürül tutuşan dilde nârı gördün mi

Çeküp çeküp götüren bende hayl-i uşşâkı
Girih girih dolaşan zülf-i yârı gördün mi

Parıl parıl tutuşur nâr-ı hecr ile Kandî
Yalap yalap yanar ol şem'a-kârı gördün mi
(Kocatürk 1963: 82; Ünver 1988: 295)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Hasanoğlu ile Seyf-i Serâyî'nin (Ergun 1936-1945: 99-101) şiirlerine nazire olan Ahmed-i Dâî'nin aşağıdaki gazelinin ikinci mısralarında "ne ... ne ..." bağlaçlarıyla bir ikileme oluşturulmuştur. Buna ek olarak ilk mısraın sonundaki kelime, reddü'l-acuz ale's-sadr denilen tarzda ikinci mısra başında, ne bağlacından sonra iki defa tekrarlanmıştır. Ayrıca bu tekrarın ikinci kelimesiyle tamlama hâlinde kullanılan üçüncü kelime, diğer ne bağlacından sonra tekrar iki defa tekrarlanmıştır. Böylece her beyitte ikişer defa tekrarlanan ne bağlacı ve meselâ ilk beyitteki manzar ve tâli' kelimeleri gibi her beyitte üçer defa tekrarlanan diğer iki kelimeyle iç içe geçmiş üç ayrı ikileme yapılmıştır. Bu ikilemelerle her beyitte ele alınan unsurun özellikleri derece derece arttırılmıştır:

Eyâ hurşîd-i meh-peyker cemâlün müşerîf-manzar
Ne manzar manzar-ı tâli' ne tâli' tâli'-i enver

Cemâlünden cihân rûşen yanağın gonce-i gülşen
Ne gülşen gülşen-i cennet ne cennet cennet-i Kevser

Muanber saçların dilkeş münevver hilkatün mehveş
Ne mehveş mehveş-i câdû ne câdû câdû-yı dilber

Felek satrancını ütdün saâdet mülkünü tutdun
Ne mülket mülket-i devlet ne devlet devlet-i Kayser

Eğerci kulların bî-hâd velî kemter kulun Ahmed
Ne Ahmed Ahmed-i Dâî ne Dâî dâi-i çâker

(Ergun 1936-1945: 117; Özmen 2001: 255/302)

1.3. Redifte Zıt Anlamlı İkileme

Birbirine zıt anlamdaki iki sözcüğün tekrarından oluşan ikilemeler de şiirde yer alan redif çeşitlerindedir. Nâbî'nin şu gazelindeki redif, zıt anlamlı olarak tekrarlanan gelmek ve gitmek fiillerinden oluşmuştur. Ancak Nâbî, ustaca kullandığı bu ikilemeyle

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

kelimelerin zıt anlamından çok, anlattığı durumun sürekliliğine işaret etmiştir:

Bezm-i safâya sâgar-ı sahbâ *gelür gider*
Gûyâ ki cezr ü medd ile deryâ *gelür gider*

Açılduğın haber virür ağyâra gül gibi
Dâim bize nesîm-i sebük-pâ *gelür gider*

Olmaz yine marîz-i mahabbet şifâ-pezîr
Rûy-ı zemîne bir dahi İsâ *gelür gider*

Sultân-ı gam nişîmen idel'den derûnumı
Sahrâ-yı kalbe leşker-i sevdâ *gelür gider*

Bir gün demez o şûh ki âyâ murâdı ne
Çokdan bu kûya Nâbî-i şeydâ *gelür gider*
(Bilkan 1997: 624/219)

Zıt anlamlı kelimelerin tekrarıyla meydana gelen redifler, anlamı pekiştirme, şiire âhenk katma yanında; ele alınan hayal ve düşünceler, kavramlar arasında karşılaştırma yapma imkânı da sağlar. Şu gazelde, aynı zamanda bir cümle olan var-yok şeklindeki zıt anlamlı ikilemeyle şiir boyunca gül ile bülbül karşılaştırılmış; gülde yok diye sayılan hususların bülbülde var olduğu söylenmiştir:

Mutribâsâ hoş-nevâlar *gülde yok bülbülde var*
Rîş-i câna em sadâlar *gülde yok bülbülde var*

Gülde gûn-â-gûn ziynetle letâfet var ise
Câna bahş itmek safâlar *gülde yok bülbülde var*

Her seher şevk-i sabâ ile iderse gül hırâm
Hüzn ile Hakk'a recâlar *gülde yok bülbülde var*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Gül ruh-ı Şîrîn'de mesken tutsa da Husrev gibi
Şol levendâne edâlar *gülde yok bülbülde var*

Ey Kabûlî gülde varsa bûy-ı dilberden eser
Yârine her dem vefâlar *gülde yok bülbülde var*
(Bolat 2005: 144/28)

1.4. Kafiye m'li İkilemeler

Şiirimizde anlamlı bir sözcüğün ilk sesinin m'ye dönüştürülerek tekrarlanmasıyla elde edilen ikileme kafiye örnekleri de vardır. Ancak, normalde bu tür bir kullanımda “m” sesiyle yapılan ikinci sözcüğün tek başına bir anlamı yoktur; ilk kelimeyle birlikte ikileme içinde yer alır. Divan şairleri, bu tür ikilemeyi şiirlerinde çok sanatlı bir biçimde kullanmışlar, m'li tekrarlarla yapılan ikinci kelimeye de tek başına anlam yüklemişlerdir.

Ayaşlı Şakir Efendinin şu iki beyti bu tür ikilemelerin en güzel örneklerindedir. Şairin, birinci beyitteki "*Leylî meyli*" ikilemesi, "*Leyla meyla*" şeklinde bir ifadeyle gönlüme ne Leyla ne de başkası gelmiyor, anlamını taşır. Fakat bu ikileme, bir tamlama şeklinde düşünülürse, bu defa da gönlüme Leyla meyli, Leyla'ya yönelmek gelmedi, şeklinde anlam kazanır.

Mâil-i cilve-i lâhût olup aklum gideli
Gelmez oldu dil-i mecnûnuma *Leylî meyli* (Telli 2005: 252)

Aynı şair, şu beyitte de "*âhım mâhım*" ikilemesiyle anlam zenginliği yakalamıştır. Beyitten benim âhım mâhım (ağlayıp inlemem) yok anlamı yanında; benim âh edeceğim bir mâhım (ay yüzlüm) yok veya ey mâhım (ay yüzlüm), benim âhım yok, gibi değişik manalar çıkarılabilir:

Şâirân her gece bir mâh için âh eyler imiş
Şükrülillâh (ki) yokdur benüm *âhum mâhum* (Telli 2005: 268)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Şair bu örneklerde ikinci kelimeyi ihamlı/teviriyeli bir biçimde iki anlamda kullanmıştır. Buradaki ikilemeler beyitlerin anlamına göre değerlendirilmelidir. Burada söz dizimi açısından ikileme vardır; ancak beyitlerin ikinci anlamları dikkate alındığında ise normal cümle söz konusudur.

Burada bir iki beyit üzerinde yapılan bu tür söz sanatları, bazı gazellerin her beytinde uygulanmıştır. Gaziantepi Sâib'in m'li ikilemelerden oluşan ve muhtemelen Gaziantepi Aydı'ye nazire olan (Bkz. Aksoy 1954: 129) şu sanatlı gazeli, bu konudaki başarılı örneklerden birisidir. Kafiye oluşturulan kelimenin m'li ikilemesi gibi görünen ikinci kelime, aslında tekrardan öte, anlamlı ayrı bir kelimedir. Gazel üzerinde açıkça görüleceği gibi, şair burada ikinci kelimeleri hem m'li tekrar hem de ayrı bir kelime olarak iki anlamda kullanmıştır. İkilemeleri oluşturan kelimelerin anlamı şu şekildedir: Şâhâne (şah gibi), mâhâne (mâh, ay gibi), İran'a, mîrâne (bey gibi), yârâna (dostlara), mârâne (yılan gibi), gerdâna (boyuna), merdâne (mertçe, mert gibi), zûrâna (zolayanlara, savaşçılara), mûrâne (karınca gibi), şeydâne (çılginca), meydâna (meydana, alana):

Hilâlün üzre eğdür tâcumı *şâhâne mâhâne*

O bir çifte kılıçdur çal anı *Îrân'a mîrâne*

Îzârunda siyeh kâkül yed-i beyzâ-yı ejderdür

Tılısm-ı genc-i hüsnün arz kıl *yârâna mârâne*

Birer ceş-i Habeş'dür hâl-i Hindû-yı harâmîler

Boğazdan çıkdı at saldı hemân *gerdâna merdâne*

Süleymân şâh-ı hüsnünde cemâlün izzeti cânâ

Hatun leşker çeküp çıkdı yine *zûrâna mûrâne*

O şûhun vasf-ı hüsninde gazel tanzîr idüp *Sâib*

Hemân başın açup girdi gönül *şeydâne meydâna*

(Sabri 1999: 44-45)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

Tırsî'nin şu gazelinde de benzer kafiye özelliği vardır:

Bulursan dilberi tenhâ sokul *gerdâna merdâne*
Sakın kaşmer olup halt eyleme *sekrâne mekrâne*

Limon sıkılmış gözine mâderi toğdukda ağyârun
O keskinlikdür it gibi salar *gerdâne merdâne*

Serâyun nekbeti bûstâniyânı hîç hayâ itmez
Edebsüzdür yanında anlarun *külhâne mülhâne*

Meşâyih sûretinde mürtekib müdminleri gördük
Yaraşmaz mâ-tekaddem berü *şeyhâna mey-hâne*

Resen-bâz olmağı şâyeste görmem ben sana Tırsî
Gel olma âleme kaşmer çıkup *urgana murgâne*
(Yılmaz 2001: G. CLXXVIII)

Ferîdî'nin şu gazelindeki ikilemeler de, yukarıdaki gibi iki anlamda düşünölmelidir:

Nakd-ı mihrüni girev olsa da *satar matar*
Zahmunı gördüğü demde yine *açar maçar*

Tâlib-i Hak'da tevâzu' durur ancak matlab
Olma bu peyke-i dehrde *fâhir mâhir*

Kışt-zâr-ı emel-i dil ola sîr-âb-ı husûl
Ebr-i eşküm gam-ı hicrân ile *katar matar*

Dehen-i dil-bere söz yok ki ola şerh ü beyân
Olsa ger vâkıf olurdu ana *tâhir mâhir*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

İ'timâd itme Ferîdî suhan-ı düşmene hîç
 İtse de da'vi-i ülfet yine şâkir mâkir
 (Feridî vr. 24, İbrahim 2008: G.100)

Handî, şu gazelinin kafiyelerini m'li tekrarlardan seçer. İlk beyitte "*şâhâne-mâhâne*" ikilemesine yer veren şair, ikinci beytinden başlamak üzere sonraki beyitlerde sırasıyla, bir önceki beytin kafiyesini m'li biçimde tekrar eder. Böylece ikinci beyitten itibaren gazel boyunca "*şeyhâne-meyhâne*, *gerdâne-merdâne*" tekrarlarını arka arkaya sıralar. Elimizdeki nüshada tamamı altı beyit olan gazelin mahlas beyti eksiktir. Dolayısıyla "irfâna" kelimesinin "m"li tekrarı yapılmamıştır. Bu durumda ya şair tutarlı biçimde tekrarı sağlayamayarak nâ-tamam gazel yazmış ya da elimizdeki kaynak ilgili beyti eksik bırakmıştır:

Güzeller arz-ı kâlâ-yı cemâl itdükçe *mâhâne*
 Bu bâzâr-ı muhabbetde gezer her biri *şâhâne*

Görince zâhid-i pejmürde-dâmen aklın aldurmuş
 Velîkin bî-cesâret çok nümâyiş kıldı *şeyhâne*

Bular hûbân-ı Kıbrıs'dur mey içmekle usanmazlar
 Anun'çün pîr-i mey her yirde inşâ itdi *mey-hâne*

Bugün kâfir-beçe sahbâyı arz itdi ref'ü'ş-şân
 Nazar kılsın dil-i bî-çâreler ol sîm *gerdâna*

Temâşâ eyledüm aks-i leb-i peymânedan ağzın
 Anun'çün tıfl-ı dil atıldı gör meydâna *merdâne*

Döküldi kâse-i lebrîzden la'l-i luâb-ı fem
 Aliyyâ gevher-i rûh-ı revândur ehl-i *irfâna*
 (Fedai 2003: 226)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 4/2 Winter 2009*

Sonuç

Klasik şiirimizde kafiye ve redif, şiirin ayrılmaz parçalarıdır. Redif bir taraftan şiiri sürüklerken diğer taraftan şiire ahenk katar. Aynı şekilde kafiye de şiirde âhenk unsurlarının en önemli ögesidir.

Şairlerimiz, sınırları kalın çizgilerle çizilmiş olan klasik edebiyat geleneğimizde hem gelenek içerisinde kalmak hem de farklılığı yakalamak gayretindedirler. Bir taraftan semantik özgünlük diğer taraftan söyleyiş mükemmeliyeti arayan şairler, bu amaçla kafiye ve redifin imkânlarından bol bol faydalanırlar. Şiire yeni bir ses katmak amacıyla farklı kafiye oyunlarına baş vururlar. Burada örneklendirilen ikileme redif ve ikileme kafiye de bunlardan birisidir.

Burada bir kafiye ve redif unsuru olarak ele alınan ikileme çeşitleri gruplar hâlinde örneklendirilmiştir. Buna göre, şairlerin en çok kullandığı ikileme örnekleri, redif ve kafiyede aynen ikileme, zıt anlamlı ikileme, tek heceli ve çok heceli sözcüklerde ikileme, m'li tekrar, ekli tekrar, cinaslı tekrar; son hecenin anlamlı anlamsız ve değişerek tekrarı ile mısra başında ikileme ve tekrarlardır. Şiire âhenk ve ritimle birlikte farklı bir ses katmak amacıyla, normal kafiye ve redif yanında, ikilemelerden oluşan kafiye ve redif de bolca kullanılmıştır. Bu örnekler, şairlerin kafiye ve redif imkânlarını nasıl zorladıklarını, bu unsurlardan sonuna kadar nasıl faydalandıklarını ortaya koymasına bakımından önemlidir.

KAYNAKÇA

RİDVAN: *Ahmed Rıdvan Divanı*, TDK, Yz. B 32.

AK, Coşkun (2001): *Bağdatlı Rûhî Divanı Karşılaştırmalı Metin*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa

AKDOĞAN, Yaşar (1988): *Ahmedî Divanından Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

AKKAYA, Hüseyin (2007): "Râsih Bey'in "Üstüne" Redifli Meşhur Gazelinde İkilemelerin Kullanılışı" *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/3 Summer.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

- AKSAN, Doğan (1995): *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Engin Yayınları, 2. bs., Ankara.
- AKSOY, Ömer Asım (1954): *Aydî Divanı*, Ankara.
- AYDEMİR, Yaşar-Halil Çeltik (2003): "Gazelde Cinaslı Çift Redif Kullanımı", *İlmî Araştırmalar*, Dil ve Edebiyat İncelemeleri, Sayı 16, İstanbul.
- AYDEMİR, Yaşar-Halil Çeltik (2005): "Redife Farklı Bir Bakış: Çift/Çapraz Redifle Yazılmış Tek Kafiye Şiirler", *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 33.
- BİLKAN, Ali Fuat (1997): *Nâbî Dîvânı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- BOLAT, Elif (2005): *Kabûlî Mustafa Divanı (Metin-İnceleme)*, Gazi Ü. SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- COŞKUN, Menderes (2007): *Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- ÇELTİK, Halil (2008): *Ahmed Rıdvan Divanı*, Yayınlanmamış kitap çalışması.
- DİLÇİN, Cem (1992): "Fuzûlî'nin Şiirlerinde Söz Tekrarlarına Dayanan Bir Anlatım Özelliği", *Türkoloji Dergisi*, X/1 (Ankara).
- DİLÇİN, Cem (1992a): *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara.
- DİLÇİN, Cem (1995): "Fuzûlî'nin Şiirlerinde İkişemelerin Oluşturduğu Ses Söz ve Anlam Düzeni", *Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları) Abdülbaki Gölpınarlı Armağanı*, Vol. 19.
- DOĞAN, Muhammed Nur (1997): *Şeyhülislâm Es'ad ve Dîvânı*, MEB Yayınları, İstanbul.
- ERGUN, Sadettin Nüzhet (1936-1945): *Türk Şairleri*, İstanbul.
- FEDAİ, Harid (2003): *Handî Divanı - 1: Gazeller*, Dağıtım: Eren Yayıncılık, İstanbul, Baskı: Lefkoşa, Kıbrıs.
- FERİDİ: *Ferîdî Divanı*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Yz. T. 2909.
- HATİPOĞLU, Vecihe (1981): *Türk Dilinde İkileme*, Ankara.
- HORATA, Osman (1998): "Necati Bey'den Bâkî'ye Döne Döne", *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (Güz).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

-
- İBRAHİM, Muhammed (2008): *Ferîdî Divanı*, Gazi Ü. SBE, devam eden Doktora Tezi.
- KOMİSYON: "Kafiye" (1982): *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, C. 7.
- KOMİSYON: "Redif" (1990): *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, C. 7.
- KÖKSAL, Fatih (2001): *Edirneli Nazmî Mecma'u'n-nezâir (İnceleme - Tenkitli Metin)*, Gazi Ü. SBE, Doktora Tezi, Ankara.
- KÜÇÜK, Sabahattin (1995): *Bâkî Divanı*, TDK Yayınları, Ankara.
- MACİT, Muhsin (1996): *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Muallim Naci (2004): *Edebiyat Terimleri - Istilahat-ı Edebiye*, Gökkuşbu Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- ÖZGÜL, M. Kayahan (2006): *Osmanlı'nın Hazanında Gazel Dökümü Modern Türk Şiirini Ararken*, Hece Yayınları, Ankara.
- ÖZMEN, Mehmet (2001): *Ahmed-i Dâî Divanı*, TDK Yayınları, Ankara.
- ÖZÜNLÜ, Ünsal (1987): "Dilbilimi ve Edebiyat Konusu Olarak Yinelemeler", *Dilbiliminin Dünü Bugünü Yarını: I. Dilbilimi Sempozyumu*, Ankara.
- SABRİ, Şakir (1999): *Gaziantep Büyükleri Beşyüzelli Yıllık Alim ve Şairleri*, Osman Nuri Tuzcu Eğitim ve Kültür Vakfı, Gaziantep.
- SARAÇ, M. A. Yekta (2000): *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, R Yayınları İstanbul.
- SONA, Fatih (2005): *XIV-XV. Yy. Şairlerinden Ali'nin Dîvânı*, Gazi Ü. SBE Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- SUNGUR, Necati (1994): *Âhî Divanı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ŞENER, Demirel (1999): *17.Yy. Şairlerinden Şehrî (Malatyalı Ali Çelebi) Hayatı- Sanatı-Divânı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili*, Fırat Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Tahirü'l-mevlevî (1973): *Edebiyat Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- TARLAN, Ali Nihad (1992): *Necati Bey Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- TELLİ, Fatma Betül (2005): *Ayaşlı Muallim Şakir Efendi*, Ankara.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/2 Winter 2009*

ÜNVER, İsmail (1988): "İkilemelerle Yazılmış Dört Gazel", *Türk Dili*, 438 (Haziran).

YILMAZ, Kadriye (2001): *İbrahim Tırsî Divanı İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük*, Süleyman Demirel Ü., Yüksek Lisans Tezi.